

vlasuljara/ica i sl. – nije poznato. Očito je međutim da Držić kao redatelj i organizator, današnjim rječnikom rečeno i producent vlastitoga teatra, nije sve mogao učiniti sam. Sociološko-umjetnički pojam glumca bio je u Držićeva doba, a možda upravo i njegovom zaslugom, određen. Zbog čvrste organizacijske strukture družina te sudjelovanja mnogobrojnih skupina u pokladnim i glumištu sličnim priredbama, Držić u svojim djelima višekratno ističe njihovu važnost i mjesto u cjelokupnom teatarsko-društvenom kompleksu. »Sviri glumčice veseljače«, govori on u *Noveli od Stanca*, određujući time i neke karakterološko-interpretativne domete i obilježja tadašnjega glumstva, dok u *Džuhi Krpeti* naglašava društv. ulogu i nezamjenjivost glumačke družine prigodom različitih svečanosti, a osobito pirova: »Bez mene se ne može oženiti nitko, kako bez glumca«. Premda se o kompleksnom fenomenu glume Držićeva doba doznaje tek posredno, iz autorovih primisli porazmjštenih vješto te intencionalno po mnogobrojnim segmentima njegova djela, ipak možemo naznačiti bitne obrise dubr. glumca sred. XVI. st. Držićevim organizacijskim, redateljskim, dakle i pedagoškim djelovanjem bio je on uzdignut do razine društv. važnosti. Bijaše to kazalište u kojem je glumac, dolazeći izravno iz života na pozornicu, svojom životnom radošću osobno iskustvo pretvarao u scensku sliku vlastitoga svijeta. Nikola Batušić

DRŽA – DRŽIĆ. Iako se prezime Drža konačno učvrstilo tijekom XIII. st., potomcima dubr. konzula Držimira (*Dersimirus*) Petrova (r. oko 1140), začetak prezimena treba tražiti u imenu Držimirova pradjeda Držimira, koji je živio u Kotoru i čiji se sin Gojislav oko 1125. doselio u Dubrovnik. Dominantna figura konzula Držimira i ekskluzivnost slav. imena u tada rom. Dubrovniku, stvorile su idealne identifikacijske preduvjete za etabliranje rodovske oznake. Dvojnost pisanoga i govornoga oblika iskazuje se od samoga početka. Dubrovačka rom. administracija mučila se s pisanjem slav. imena i prezimena, ali se iz mnogobrojnih inačica (*Darsca, Darscia, Darsga, Darxa, Derge, Derza, Derze, Derzza, Derxa*) nedvojbeno iščitava govorni oblik Drža. Brojnost pisanih inačica tijekom XII–XIV. st. posljedica je romansko-slavenskoga prožimanja u doba transformacije Dubrovnika iz romanskoga u slav. grad. Proizlazila je isključivo iz želje da se izgovor slav. prezimena što točnije prilagodi grafiji, a različiti notari koristili su se različitim rješenjima. Poslije, u već izrazito slav. gradu, romansko-slavensko prožimanje se pod utjecajem kat. crkve s jedne, te mnogobrojnih tal. utjecaja s druge strane, postupno pretvaralo u hrvatsko-talijansko prožimanje u kojem su dva onomastička sustava na razne načine utjecala jedan na drugi. Sred. XVI. st. talijaniziralo se nekoliko prezimena dubr. vlastele i bogatih pučana (primjerice: rom. *Goçe*, fon. Goče, slav. Gučetić u tal. *Gozze*, fonetski Goce; rom. *Mençe*, fon. Menče, slav. Menčetić u tal. *Menze*, fonetski Mence). Talijaniziralo se i prezime Drža, a raznolika rješenja (*Dersa, Dersia, Derssa, Dirsia*) potvrđuju da talijanizacija nije imala efekte u izgovoru prezimena, već se zaustavila na pisanom umekšavajućem vokalu. Konačno ustoličeni talijanizirani oblik u drugoj pol. XVI. st. glasio je Darsa, no govorno uvijek – Drža. Slavizirani oblik Držić, koji se pojavio već 1326. u povelji kralja Uroša Dečanskoga (Žunj Držić), kolokvijalno se rabio i nadalje, što potvrđuju oporuke pisane na hrv. jeziku (*Ja Giulian Vlaha Darsicha sin...*, početak oporuke, 1576). Uz romansko/talijansko-slavensko/hrvatske oblike zabilježen je i latinizirani oblik *Darsius*, koji je, kao nadimak, imao i posebnu inačicu *Drusianus* (nadimak Marinova brata Vlaha). Nenad Vekarić

DRŽAVNI ARHIV U DUBROVNIKU, ustanova u kojoj se čuva, obrađuje i koristi arhivsko gradivo nastalo djelovanjem službi

dubr. komune, poslije Republike, tj. notarijata, kancelarije, državnih vijeća, magistratura i lokalnih tijela vlasti. Velike cjeline toga gradiva sačuvane su u kontinuitetu od XIII. st. Po opsegu, povijesnoj, informacijskoj i kult. važnosti dubr. arhiv svrstava se u najvažnije eur. archive, a njegovo gradivo pripada među najvrednije dijelove hrvatske spomeničke baštine uopće. Riječ je o više od 7000 rukopisnih kodeksa, 100 000 volantnih isprava i više od 15 000 osman. dokumenata, u ukupnoj dužini od oko 1000 m. Većina dokumenata pisana je latinskim i talijanskim, a manji dio i hrv. jezikom, latinicom i ćirilicom. Uz to najvrednije gradivo iz doba Dubrovačke Republike, u Arhivu se čuva i gradivo iz razdoblja nakon sloma Republike 1808. nastalo radom uprave, pravosuđa i drugih ustanova u Dubrovniku i okolici iz francuskoga, habsburškoga, jugoslavenskog i suvremenog razdoblja. Arhiv posjeduje i važne privatne osobne i obiteljske fondove te vrijednu zbirku zemljopisnih karata. Razvoj arhiva odvijao se usporedo s rastom notarske i kancelarijske službe te razvojem drž. ustanova od XIII. st., a gradivo je nastajalo i u dislociranim uredima pojedinih službi i magistrata te u kneževskim i drugim kancelarijama na izvangradskom području. U Dubrovniku su postojale i starije cjeline dokumentacije iz prijašnjih stoljeća, ali su ugl. stradale u mnogobrojnim požarima i havarijama. Od pol. XV. st. gradivo notarijata, kancelarije i središnjih tijela vlasti (vijeća) bilo je pohranjeno u Kneževu dvoru, a u XVIII. st. smješteno je u umjetnički ukrašene ormare. Drugi dio gradiva, koji su činile najvažnije isprave, privilegiji i ugovori sklopljeni između Republike i susjednih vladara, crkv. dostojanstvenika te država i gradova s kojima je Dubrovnik održavao političko-trg. veze, čuvao se u riznici katedrale sv. Marije. Osim toga, u Dubrovačkoj Republici postojalo je još nekoliko arhiva koji su ugl. stradali, npr. crkveni arhiv u nadbiskupskom dvoru, koji je izgorio nakon potresa 1667. Način pohranjivanja dokumenata u Arhivu vjerno odražava strukturu i ustroj drž. vlasti, koja se u Dubrovniku konačno oblikovala tijekom XV. st. Gradivo u cjelini svjedoči o specifičnom značenju Dubrovačke Republike u kontekstu europske i hrv. povijesti, tj. o njezinim bogatim diplomatskim, političkim, trgovačkim, pomorskim i kult. vezama s tadašnjim svijetom. Stoga je Arhiv važan izvor spoznaja za povijest mnogobrojnih država i naroda, osobito na Sredozemlju i u jugoist. Europi. Vijeća Republike nizom su odluka regulirala odlaganje, čuvanje, prepisivanje i uvezivanje spisa. Sam se pojam *arhiv* prvi put spominje 1599, a 1760. gradivo središnjih tijela okupljeno je u Kneževu dvoru. God. 1783. prvi se put spominje državni arhivist (*publico archivista*). Te je godine najvažnije gradivo bilo podijeljeno na 14 serija (861 svezak), dok su ostali neuvezani dokumenti bili raspoređeni u 10 banaka (stolaca) od slova A do K. Nakon sloma Republike dio gradiva je devastiran, a u prvim desetljećima habsburške vlasti dio je najvrednijih arhivalija u više navrata odnesen u Beč. To je gradivo bilo predmetom restitucije pa je nakon 1922. većim dijelom vraćeno u Beograd, da bi ga Nijemci tijekom II. svj. rata ponovno odnijeli u Beč. Tek nakon rata, u razdoblju od 1946. do 1952, to je gradivo (ne u cijelosti) vraćeno u Dubrovnik. Od druge pol. XIX. st. bilježe se nastojanja mnogobrojnih znanstvenika da se dubr. arhivsko gradivo objedini te da se na suvremenim principima utemelji Arhiv kao kult. institucija. God. 1885, nastojanjem kotarskoga poglavara Nikole Rendića Miočevića, do tada razdvojene dubr. arhivalije, tj. gradivo smješteno kod Okružnoga, potom Kotarskoga poglavarsva, sudova, Financijske okružne direkcije i Pomorsko-zdravstvenog ureda, pridruženo je tzv. Političkom arhivu. God. 1891. imenovan je stalni zaposleni arhivist Josip Gelcich, koji je izradio